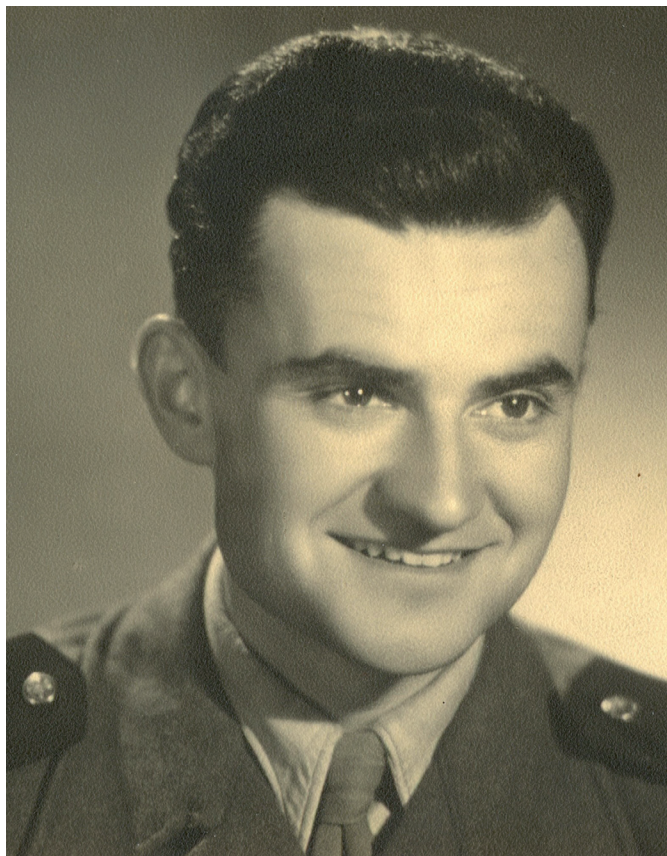

Vzpomínky z dětství na Bílovice nad Svitavou a místní farnost

P. Jan Rybář

Moravsko-slezská křesťanská akademie
regionální pobočka Bílovice nad Svitavou

Jan Rybář se narodil 16. července 1931 v Brně v dělnické rodině jako jedináček. Tatínek byl soustružníkem, maminka pracovala na poště. Mládí prožil v Bílovicích nad Svitavou. Krátce po skončení 2. světové války, 1. září 1945, ve svých čtrnácti letech nastoupil na jezuitské gymnázium na Velehradě. Po jeho absolvování vstoupil v roce 1949 do noviciátu jezuitského řádu.

Za komunistického režimu byl několikrát vězněn. Když komunisté v dubnu 1950 přistoupili k násilné likvidaci klášterů a mužských řeholních řádů v rámci tzv. Akce K, byl spolu s dalšími řeholníky rok internován v Bohosudově. Po propuštění složil roku 1951 tajně první sliby. Jako režimu nepohodlná osoba byl roku 1952 povolán na vojnu a dva a půl roku sloužil u jednotky Pomocných technických praporů (PTP), nejprve v Mimoni, pak na zámku ve Zdechovicích, kde například stavěl baráky pro důstojníky, a nakonec byl převelen do Přelouče. Po návratu do civilu roku 1954 byl dělníkem ve strojírenství a stavebnictví, pracoval v továrně na elektropřístroje v Brně a současně tajně studoval a věnoval se „nezákonným“ náboženským aktivitám.

V roce 1960 byl znovu zatčen a odsouzen na dva roky za maření státního dohledu nad církvemi. Nejdříve fárал v uhelném dole v Heřmanicích v Ostravě a po úrazu byl přemístěn do věznice ve Valdicích. Zde se setkal s tehdejší elitou katolického duchovenstva (Ottou Mádrem, Josefem Zvěřinou atd.). Svá studia dokončil ve vězení. Přes neustálý dohled StB byl ve vězení roku 1962 tajně vysvěcen na kněze, a to rovněž uvězněným biskupem Karlem Otčenáškem. Téhož roku byl propuštěn na amnestii a následně žil ve středisku Marianum v Janských Lázních, kde vypomáhal v duchovní správě. Po uvolnění během Pražského jara 1968 dále studoval teologii v Innsbrucku.

Po návratu a nastolení normalizačního procesu šel pracovat do hradecké diecéze. Nejdříve působil v Hradci Králové a v prosinci 1969 se přesunul do Podkrkonoší do farnosti Trutnov-Poříčí, kde zůstal sedmáct let. V roce 1986 odešel do Janských Lázní, kde žil ve středisku Marianum.

V letech 1990 až 2004 byl děkanem v Rychnově nad Kněžnou. Poté sloužil ve farnosti Horní Staré Město u Trutnova. Nyní žije na odpočinku v Trutnově, je výpomocným duchovním, píše články i knihy, přednáší široké veřejnosti a nadále je aktivním a vyhledávaným exercitátorem. V roce 2011 byl oceněn pamětní medailí Václava Bendy za význačný podíl v boji za obnovu demokracie. Je členem svazu Pomocných technických praporů. Je autorem knih fejetonů Musíš výš a Kam jdeme? Uvedení do křesťanství. V roce 2016 s ním vyšla kniha rozhovorů Deník venkovského faráře, v níž rovněž vzpomíná na své dětství v Bílovicích nad Svitavou.

Převzato z www.jesuit.cz a stylizačně mírně upraveno.

Stavba kostela a sekularizace v Bílovicích

Málokde měli takové potíže při postavení kostela jako v Bílovicích. V obci pobýval tehdy anarchista, ateista, alkoholik a nestoudník, pozdější národní umělec Stanislav Kostka Neumann. Přečtete si, co o něm píše jeho druhá žena Božena Hodačová v knize „Můj život s SKN“. Tato neklidná žena, hned ateistka, hned baptistka, husitka či katolička k nám chodila a mně dávala hračky, které po letech žádala zpět. Do kostela věnovala benátský lustr, který vzal za své v bojích o kostel v roce 1945. Tito manželé pokazili bílovickou obec morálně, spisovatel Rudolf Těsnohlídek pak i ideologicky. V Lišce Bystroušce zesměšnil bezúhonného kněze P. Aloise Povolného, rozšiřoval protikatolické nálady a ovlivňoval takto myšlení venkovanů. Prakticky polovina obce ztratila víru. Rodiče dlouholetého pozdějšího starosty Aloise Kaly byli věrní farníci, pamatuji si dobře na jeho matku. Chodívala každou neděli ještě odpoledne na požehnání, kdy jsem ministroval – a syn už bez víry! Stejně syn rolníka Jana Drahovzala, jednoho z usilovatelů o stavbu kostela. Rolník Kala na návsi měl kněze u smrtelné postele (já ministroval), ale syn Slávek už byl bez víry! On už oltář Božího Těla u vrat jejich statku nestavěl. Tak bych mohl pokračovat u dalších obyvatel. Občan Augustin Vykýdal měl docela dlouho po válce nápis na náhrobku, že „zde odpočívá prost bludu na víry AV“. Obec byla rozdělena na pokrokové a zpátečníky. To bylo nelehké prostředí pro zahájení stavby kostela! Starosta Řečkovíc dobře věděl, proč SKN nedal povolení k pobytu.

V Bílovicích žila tehdy sestra bratří Čapků Helena, k níž její bratři jezdili na prázdniny. Také oni přišli při styku s Těsnohlídkem a SKN o oslabení své křesťanské výchovy jejich matky. Nevěru Těsnohlídkovu charakterizuje jeho osud – při svatební cestě s první ženou tato spáchala sebevraždu – druhá žena od něho brzy odešla – spolu s třetí ženou se pak oba zastřelili. Bydlel zde i redaktor Kusala a dva další, esejista Miloš Marten, s nímž si v dětství hrávala moje matka. Herečka Kamila Kramperová ovšem byla věrná katolička, též bankéř Chytka. Bílovice byly tehdy oblíbené výletní místo Brňanů. S Brnem je spojovalo časté vlakové spojení, o nedělích dvojnásobné. Tak sem jezdil Leoš Janáček do myslivny v Palackého údolí. Zde psal svoji operu Lišku Bystroušku. Majitelé mlýna manželé Julinkovi věnovali pozemek pro hřbitov. Tam je snad dodnes hrob rodičů hrob rodičů manželky SKN Boženy Hodačové, Katynky Pechové a Hodače.

Bílovičtí občané chodili tehdy do kostela do Obřan. Pro lidi z Melatína i ze zadní Řícmanské to bylo daleko. V té době už byla dávno lokalie v Babicích, Ochozi i v Adamově. To pobízelo bílovické katolíky k aktivitě. Byla založena Kostelní jednota. Ze zakladatelů jsem zažil ještě rolníka Jana Drahovzala, poštovního úředníka Antonína Srbu a stavební mi-

stry Juru a Fritze. Možná žili ještě jiní, ale ty už si nepamatuji. Matčina teta Žofie Trkanová postavila začátkem 20. století honosnou vilu u nádraží, kde už je léta zdravotní středisko. Tuto vilu se rozhodla výhodně prodat i s velkým pozemkem a obnos věnovala na stavbu kostela. Podobných počinů bylo více. Větší sumu věnoval mlynář Julínek i hoteliér Janák. Místo bylo vybráno velmi výhodné, kostel je nepřehlédnutelný. Na faru ovšem už peníze nestačily. Postavili tedy v ulici Tyršově prozatímní faru. Za mého dětství stála v kostele dlouho kasička s nápisem „na stavbu fary“. Už k ní nikdy nedošlo. Jsem rád, že se dnes do Bílovic nestěhují hlasatelé nevěry, ale zodpovědní myslící lidé, kteří pomohou církvi překonat současnou krizi.

Kněží, kostelníci, varhaníci

V bílovické farnosti jsem dostal natolik pevné základy, že jsem ve čtrnácti letech odešel do kláštera, ač jsem byl jediné dítě svých rodičů. Jistě k tomu přispěla osobnost tehdejšího pana faráře. Byl to P. František Pospíchal, rodák ze Slavkova u Brna. Sečtělý vzdělaný člověk, hovořící německy a italsky, nedostudovaný právník. Jako mladý kněz se předtím v Brně věnoval orelské mládeži. Vidávali jsme ho denně večer od-

Dům, ve kterém Jan Rybář prožil dětství

cházet do kostela, kde dlouho pobýval. Bydleli jsme totiž v ulici neda-leko fary. Proto jsem tam byl jako doma. Pan farář měl svého koníčka: slušně zařízenou truhlářskou dílnu. V celé ulici jsme měli dřevěné ro-hožky před dveřmi, my děti zase vozičky nebo doma různé poličky. Ne-velká zahrádka před farou nedala nikomu přejít bez zastavení. Domác-nost mu vedla paní Rozárka Jelínková, mezi dětmi v ulici oblíbená pro dobroty, vždy pro nás připravené. V době války za nacistické okupace byl pan farář členem ilegálního Místního národního výboru, což jsme se dověděli pochopitelně až po osvobození. V té době měl dvě velké boles-ti: zničený kostel (jak o tom napíšu později) a rakovinu jazyka a hrdla. Zemřel 10 dní po svých 57. narozeninách dne 25. září 1945. Přítelem mu byl adamovský farář Jakub Rozmahel, později komunisty vypuzený z farnosti; jemný člověk, překládal z francouzštiny.

Primiční mše Jana Rybáře

Ve 30. letech si postavil domek v Bílovicích emeritní farář P. Jan Zou-har, původem ze Senetářova. Z té rodiny vzešlo více kněží, viz hřbitov v Jedovnicích. On vycházel z domu pouze do kostela nebo k holiči, zbož-nému panu Františkovi Hýskovi na začátku ulice Husovy. Byl to prostý člověk – co na srdci, to na jazyku. Měl hospodyní Annu, svoji neteř, po-divínku. Za války a za komunistů bylo slyšet z jeho zpovědnice, že na-dávat na režim není hřích, ale povinnost. On vodíval každý rok proce-sí do Křtin, kam jezdíval v létě autobusem zpovídat poutníky. Auto totiž v té době žádný kněz v okolí neměl. Nebylo to potřeba, všude byly fary obsazené: ve Křtinách farář a dva kaplani, v Blansku totéž a ještě ka-techeta, kněží v Ochozi, Adamově, v Obřanech, dva v Babicích, na Vra-nově řeholníci.

P. Zouhar trpěl hrubostí své hospodyně. Jednou ho něčím praštila, pak utíkala na faru, že pan Zouhar upadl na sporák. Chytrý kněz Vojtěch Hebelka vzal s sebou místního lékaře MUDr. Hlaváče, svého spolužáka z gymnázia. Ten vystavil úmrtní list na pád na sporák, jak to vypověděla hospodyně, a pohřbili ho, aniž nastalo vyšetřování Anny, která jasně smrt zavinila. Ta potom žila dlouho sama v domku, který dle poslední vůle zdědila. Vím o tom od P. Hebelky jako třetí zasvěcenec. Vojtěch Hebelka k nám přišel ze Šlapanic, kde kaplanoval. Rodák z Bořitova byl výtečný varhaník, hudební skladatel, harmonizoval výborně nový kancionál, vydaný brněnským biskupstvím r. 1949. Byl to člověk více společenský než duchovní, a tak soudruhům nevadil. Přesto (nebo proto?) na něho dlouho bílovičtí vzpomínali. Zemřel ve svých 64 letech, tuším v roce 1981. Po něm nastoupil do Bílovic MUDr. Princ.

Další důležitá osoba ve farnosti býval kostelník. Za mého dětství to byl rolník Srba z č. 1 z Husovy ulice. Znal jsem dobře jeho dvě dcery a čtyři syny. Jeden, Jan, byl hluchoněmý. Kostelník nebo někdo z rodiny chodil třikrát denně zvonit klekání, měli to dost daleko a konal tak za skromný plat – dnes by to nikdo nedělal. Samozřejmě bylo sloužit u pohřbů, svateb, v neděli ještě odpolední požehnání. Každou neděli rozdělával uhlí pro kadidelnici. Nikdy nechodil v civilu, vždy v komži a rochetě. Rodina Srbova to brala jako vyznamenání sloužit takto Bohu a farnosti. Za války byl už p. Srba starý a začal mu pomáhat člen kostelní rady pan František Frýza. Měl to daleko, až zezadu Havlíckovy ulice. Dělal to zdarma až do smrti.

Do roku 1938 hrála v kostele na varhany sl. Milada Wünschová, později provdaná za Bohuslava Musila, pracovníka Lidové strany. Oba z věrných bílovických katolických rodin. V roce 1938 přišlo do Bílovic několik rodin vyhnaných ze Sudet. Z Nového Jičína přišel absolvent AMU prof. Ludvík Calábek s rodinou. Byl mj. učitelem světově známého klavíristy Firkušného. Založil si v Bílovicích hudební školu. P. Pospíchal mu nabídnul službu varhaníka, aby mu také trochu pomohl v těžkých začátcích. Prof. Calábek byl sice agnostik, ale důsledný člověk, a tak si svědomitě nastudoval liturgické předpisy, byl z okolí jediný varhaník na úrovni. Rozšířil a obnovil chrámový sbor. Po konci války odešel učit do Brna, snad na konzervatoř? Po něm nastoupil jako varhaník pan Krautman.

Ministranti

Čím je člověk starší, tím více se mu vrací dětství a mládí. A mé dětství je vlastně kostel a fara, vždyť to bylo v naší ulici. Bohoslužby, návštěvy nemocných, svatby a pohřby se neobešly bez ministrantů. Bývalo jich vesměs deset. Ti starší měli slovo a rozdělovali služby dle potřeby. Ministranti byli členy spolku Legio Angelica se sídlem v Praze v Emauzském klášteře. Odebírali jsme stejnojmenný časopis a vládli vlastním razítkem (možná se ještě nachází ve farním archivu). V adventní době bývaly rožárny v pět hodin ráno a nikdy ministranti nechyběli. Spíše se vyhýbali nedělnímu požehnání. To trvalo dlouho a ještě potom měl pan farář stojící u lavic blízko lidí povídání o věrouce a o Bibli. Toto povídání měli mnozí z inteligentních farníků rádi. Chlapci nosili při pohřbech kříž před průvodem, další pak kroupenku, liturgickou knihu a svíci. Svíci dostávali všichni: kněz, ministranti,

Jan Rybář jako ministrant

varhaník, kostelník a zpěvačky. Při každém pohřbu nechybělo kadidlo, tedy pan kostelník Srba pěkně v komži rochetě a s nádobkou na kadidlo, zvanou lodička. Také ministranti chodili na pohřby v komžích, rochetách a navíc v černých biretech, zvaných lidově kvadrátek. Pohřby byly velice často, tehdy se ještě krematorium mezi staršími nezavedlo.

Na Tři krále chodili ministranti po koledě. Někde je lidé pozvali dál a pohostili. Vzpomínám na paní Zlámalovou někde z Kozlíkovy ulice. Ta nám ukazovala v bytě pověšené ručně malované obrázky, které ji věnoval otec bratří Čapků, lékař ve východních Čechách. Jeho dcera Helena bydlela v Bílovicích a kdysi před 100 lety ji získala pro své rodiče jako služku. Bratři Čapkové pak jezdili do Bílovic na prázdniny, i u nás bydleli, když se u Kalů malovalo. Tak jsme obdivovali zvláště malovaná zvířátka. Proto asi tito bratři měli vztah k přírodě od svého tatínka. Ministranti také organizovali ve Svatém týdnu hrkání a klapání namísto kostelního vyzvánění po celé obci. Zástup dětí táhnul od kostela, vpředu tři

trakaře, vydávající ten nejhorší možný rachot. Šlo se od kostela do Trávníků, pak po návrší dozadu a sestoupilo se do zadních Uliček před Meletínem. Prošli jsme celé Uličky až na dědinu, přes lávku ke kapliče, kde jsme se pomodlili Anděl Páně. Pak se otevřelo okno a tuze hodná paní Škaroupková z trafiky nás obdarovala koláčky. Ty trakaře vyráběl pan Karel Kocman zdarma, pocházel z Cyrilské ulice a jeho otec byl velitelem veteránů z první světové války. Vyprávěl nám, jak se cvičili kdysi u řeky za Kovárnou: „Roke na sekerke včil!“ nebo „Hobó k roščó včil!“ My jsme to pak rádi předváděli. Ten starý pan Kocman býval „cělfotrem“ (čili předzpěvákem) poutníků putujících pěšky do Maria Zell.

Další funkce čekala na ministranty o Božím Těle a o poutích. Chodilo se v červnu ke kapli sv. Antoníčka u Králova Pole, na sv. Annu do Křtin, v září pak na Vranov. Tam mohli ministranti vynikat při slavných poutních bohoslužbách, které často sloužil třeba pan opat z Rajhradu P. Pokorný nebo opat starobrněnský Benedikt Švanda. Stávalo se také, že pan farář zaklepal na dveře u školní třídy a požádal pana učitele o některého ministranta kvůli náhlé návštěvě u umírajícího. Tehdy se ještě kněz zval i k nemocným dlouhodobě, velmi často. Ministrant šel před knězem oblečeným v klerice a rochetě s burzou se sv. hostií a olejem nemocných. Ministrant zvonil zvonečkem a nesl také lucernu se zapálenou svící. Zbožní věřící na ulici poklekali, nebo se uklonili, pokřižovali, pomodlili za toho, ke komu kněz právě šel. Ale i lidé vzdálení Bohu nebo komunisti smekli! Vždyť tehdy ještě všichni měli za sebou výuku náboženství a nebyli si jisti, zvláště když viděli jít kněze k umírajícímu.

O ministranty se staral zvláště kaplan v Kuřimi, P. Alois Pekárek. Ten měl přehled o všech na okrese Brno. Pamatuji se, že jsme za ním šli ihned po skončení fronty, kdy ještě nejezdily vlaky ani autobusy, pěkně pěšky až do Kuřimi. Stejně tak pěšky přes Adamov Josefským údolím do Křtin. Měli jsme taky rádi křtinského pana faráře, jak se říkalo, pana radu Marka a jeho dva kaplany. Kde jsou ty časy, kde jsou ti ministranti.

Orelská jednota

Proč vlastně vznikla tělocvičná organizace Orel, když tu byl už léta Sokol? Protože Sokol, kdysi spolek otevřený všem, sjel brzy do proudu jiráskovského protikatolicismu, tak zabydleného v první republice. Posléze do liberálního a nakonec bezvěreckého. Dnes víme, že sám tělocvik nespasí duši člověka, i když tu máme obézní mládí, sedící u počítače bez zájmu o kulturu, natož náboženství. Právě bílovický OREL se věnoval více kultuře než tělocvičení. Také proto, že nikdy neměl vlastní tělocvičnu ani kousek náradí k tomu potřebnému.

Když se podíváme na panorama Bílovic, zvláště od kostela nebo z Polanky, tou nejnápadnější budovou je Sokolovna, postavená na nejvhodnějším místě obce. Orlovnu v Bílovicích nenajdeme. Vypovídá to o charakteru obyvatel obce, jak jsme se o tom zmiňovali v souvislosti s „osvětovou“ činností Neumanna, Těsnohlídka aj. Až do února 1948 patřily „elity“ Bílovic Sokolu a straně Národních socialistů. Orel byl zatlačen na druhou kolej, většinou s lidmi věřícími, katolíky se základním vzděláním. Více než cvičení pořádali Orli divadelní představení, oblíbená u většiny bílovických obyvatel. Dále přednášky z duchovní oblasti nebo politiky (Chudoba, Tigrid, Pecka, Koželuhová). Také poutě a zájezdy, pořádáné paní Marií Kalodovou z č. 55. Orli totiž neměli ani, kde by cvičili. Měli pronajatý sál v obecním hostinci „U Nečasů“, ale tam nebylo žádné potřebné nářadí, navíc nebylo cvičitelů. Vím, že i moje matka někdy zastupovala cvičitelku dětí, když bylo nevyhnutelně třeba.

To Sokolovna byla vybavena dokonale. Chodili jsme tam i jako děti ze školy, protože bílovická škola neměla vlastní tělocvičnu ještě dlouho po válce. Sokolovna také žila výletní restaurací, konaly se tam bohoslužby československé církve, bylo tam centrum sportovních organizací, hřiště i tenisové, v zimě kluziště, ale především kino, dříve silně navštěvované. Takřka centrum obce! Proto i v době, kdy byl Sokol oficiálně zakázán, zůstala zde firma „Sokolovna“ stále fungující. Tak tomu bylo od r. 1939 do r. 1945 a potom od února 1948 až do roku 1989. Už jsem řekl, že i orelské podniky byly všeobecně oblíbeny, červencové hody divadla, přednášky. Ale to v době totality bylo potlačeno a Orel upadl do zapomnutí. Musím poznamenat, že krátce před válkou se do Bílovic přistěhovaly rodiny Koukalů a Malášků, zanícených to Orlů, a hned po válce rodina Morávkova z Lanžhota. Byli to lidé širokého rozhledu a se spoustou známostí, takže např. půlnoční tu dirigoval prof. Veselka, nám zpěvákům „pomáhali“ sólisté z brněnského divadla jako Jedenáctík nebo Hrubeš! Za komunistů nebylo možno konat přednášky, a tak se na faře scházeli lidé, kteří měli možnost tam poslouchat třeba zakladatele a primáře úrazové nemocnice prof. Nováka atd. To bylo dílem těch zmíněných rodin orelských. Za komunistů zůstali své tradici Orlové věrni, z rodiny Koukalů a Malášků byli někteří dlouhodobě věznění, též pan František Morávek. Liberálové bílovičtí skončili většinou v KSČ. Orli a lidovci se po válce starali o obnovu válkou zničeného kostela, mnoho hodin dobrovolné nezištné práce, starali se v totalitě o úroveň bohoslužeb, zájezdy se pořádaly pod hlavičkou ČSL. Orli byli ovšem u slušných občanů ve vážnosti jako lidé pevných zásad, kterým se dalo v té fizlovské době důvěřovat. Žili i s jinak smýšlejícími lidmi v obci v dobrém vztahu. Zapomenul jsem napsat, že se také svědomitě starali o kříže stojící v obci nebo okolí a ty se jejich zásluhou dodnes dochovaly. Osudy Orla v Bílovicích po roku 1989 mi už nejsou známy. Ale často a s vděčností na všechny vzpomínám.

Pre-ekumena v Bílovicích

Ta předpona „pre“ zdůrazňuje, že ekumena v Bílovicích byla předčasná. V té době se nosil unionismus: odvoláš blud a uznáš tu jedinou NAŠI pravdu! Koncil vyhlásil ekumenismus: Duch svatý nebydlí pouze pod naší střechou, ale my jsme TAKÉ pod střechou Ducha. Když šel za mého dětství okolo pohřeb baptistů nebo protestantů, říkala mi moje prateta: tak tihle jsou všichni odpadlíci, ti přijdou do pekla! Ale maminka říkala, že možná milují Pána Ježíše víc než my, katolíci. Tedy – prožil jsem oboje, unionismus i ekumenismus. Jak to, že v Bílovicích byl ekumenismus dříve než jinde? Bylo to hlavně zásluhou pana faráře Pospíchala. V naší obci žila malá komunita baptistů, vedená rodinou Doležalů. Jeden z nich byl sedlár a já se k nim dostal tím, že tatínek u sedláře objednal šestipramenné důtky pro mou výchovu, bylo to mistrovské dílo tohoto řemeslníka! Jenže já jsem pak odmítal toho pána zdravít a hned byly ty důtky potřebné! Další pan Doležal provozoval autobusovou dopravu. Jednou rukou řídil autobus a ve druhé držel Bibli a cestujícím vykládal její smysl. Když jsem jel s babičkou do Řícmanic, zažil jsem obvykle vášnivou diskusi, kterou s ním vedla jako tvrdá katolička. Připomínal jsem jí, že P. Pospíchal nás vedl k účtě vůči jejich horlivosti, ona jen pokyvovala hlavou, že nemají pravdu. Nejhorlivější baptistkou ale byla paní Doležalová-Sedlářová. Rád jsem navštěvoval při návštěvách Bílovic její hrob s biblickým citátem ze žalmu 119,105 „Tvé slovo je světlem mým krokům“. Když se její druhý syn oženil s dcerou obchodníka s textilem Jarolíma v ulici Komenského, získala ji pro hlásání víry tak opravdově, že se paní Jarolímová stala kazatelkou v Brně. Byla to příjemná, vlídná žena a já s ní rád hovořival o víře v Boha.

Větší náboženskou obcí u nás byli pravoslavní. Sestávali z ruských emigrantů po roku 1917 nebo z emigrantů z Podkarpatské Rusi 1938. Asi nejznámější byli manželé Nikolšti, on lékař, ona zubařka (výborná!). Když se v Bílovicích narodilo dítě, dostalo od nich vkladní knížku se stokorunou jako základ k šetrnosti. K nim patřila její maminka, paní Nedvěděva. Dále univ. prof. Michajlo Velihorskij z Užhorodu, tam snad učil na univerzitě, u nás na měšťance. Měli jsme ho rádi, byl to velice jemný člověk, měl nás rád. U jednoho sedláka pana Trnky sloužil pacholek, taky Rus. Na řícmanické ulici bydlel vedle pekaře Mokrého Ukrajinec břichatý Ivaňuk, budoucí nacista.

Na další si už nevzpomenu, ovšem nesmím zapomenout na osobu pro pravoslavné nejdůležitější, na mitroforného protojereje Alexia Jaroslava Vaňka. Ten byl duší jejich společenství. Jako pravoslavný preláát musel se zachránit útekem před bolševiky z Volyně. Usadil se v Bílovicích u Svobodů „císařů“ nahoře vedle staré pošty, dnes ulice Tyršova. Svobodovi shlíželi z výšky kopce na obec, proto „císařovi“. Báťuš-

ka Alexej nikdy nesvlékl svůj kněžský talár, znali ho i v Brně pro jeho plnovous a široký černý klobouk. Za obroučkami jeho brýlí dobrotivé, ale zpytavé oči, nemohu je zapomenout. Ten talár nesvlékl ani v době okupace, i když to vypadalo trochu jako provokace, vždyť učil jazyky na obchodní akademii, francouzštinu a němčinu. Ale protože byl emigrant před bolševiky, nic se mu od nacistů nestalo, myslím zvláště na dobu po heydrichiádě. Atentátníky našli přece v pražském pravoslavném kostele, a tak všichni čeští pravoslavní kněží skončili v koncentráku a jejich církev byla zakázaná. Každou neděli navštěvoval otec Alexij katolický kostel, ranní mši v 8 hodin, stoje mezi lidmi. Jistěže sloužil doma liturgii pro svoji chorou paní Ariadnu a pro tichou služku Marynu Čubokovou. Byl velice inteligentní a studovaný, už tehdy byl přesvědčený ekumenik. Měl velikou knihovnu, snad 2.000 knih. Já ji viděl a též domácí ikonostas. Když se blížila Rudá armáda, Alexij se jakoby ztrácel, přestal vycházet z domu, až ulehl. Jako ministrant jsem byl přítomen, když mu náš pan farář posloužil svátostmi a modlili se modlitby naše i pravoslavné společně. On náš pan farář už v té době byl také blízek smrti – něco kolem čtyř měsíců života mu zbývalo. Měl rakovinu hrdla. Ale ještě Alexia pohrřbival, a nejen jeho. Za pár dní umřel i pan profesor Velihorskij. Na jejich pohřbech zpívali brněnští pravoslavní a my jsme poprvé slyšeli krásné slovanské liturgické zpěvy. Mátuška Ariadna, služka Maryna a další umřeli, až už jsem v Bílovicích nebyl. Nacista Ivaňuk dopadl asi špatně. Nosil nacistickou hnědou uniformu s hákovým křížem na rukáve a vysoké boty. Vždycky při návštěvě hřbitova jsem chodil ke hrobům, označených malovanými vyřezávanými kříži. Byly necitlivě vyhozeny za totality, a tak i tito zemřelí zmizeli z paměti dalších generací. Mně zůstaly tři ikony a několik desítek knih, velice cenných, darovaných mně sestrou nebohé paní Ariadny. Většina skončila v neznámu po domovních prohlídkách u nás StB jako konfiskát – literatura zakázané ideologie po mém druhém zatčení.

Církev československou založili roku 1920 v Praze katoličtí kněží. Z nich byla asi polovina toužících po (nutných) reformách katolické církve, druhá polovina byli kněží, kteří neunesli celibát, měli ženy, děti, chtěli svou situaci legalizovat a nežít v pokrytectví. V Bílovicích však o CČS nebyl velký zájem. Už jsem nejednou psal o vlně bezbožectví, kterou zde vzbudili SKN, Těsnohlídek, redaktori Elgart-Sokol, Kusala aj., tehdejší občané Bílovic. Zdejší prof. Anděloslav Olejníček se domníval, že skrze CČS se dá zachránit křesťanské dědictví v obci, ale jeho plány se nenaplnily. Novou církev přijaly asi tři, čtyři rodiny. Bohoslužby měli v Sokolovně v malém sále; po válce získala CČS bývalou židovskou vilu v Palackého údolí. Tam se konají bohoslužby dodnes. Kněz sem přijížděl z Brna. V evangelické církvi – pokud vím – žila pouze jediná rodina, a to Zapletalovi ve staré cihelně v zákrutu silnice do Obřan.

Další aktivní farníci

Aby obraz farnosti byl živý, rád bych předvedl na scénu několik postav z dávných farníků. Přestože před 100 lety zavládl v Bílovicích nevěrecký proticírkevní duch, bylo tam dost lidí, kteří neplavali s proudem (ten stejně skončil později v bahništi KSČ). Od dětství mi utkvěla v mysli postava pana traťmistra Slezáka. Obýval poslední vilku za mlýnem, vždy natřenou jasnou červení. V neděli musel projít celou obcí cestou do kostela. Při jeho nápadné obrovité postavě to byla hotová demonstrace víry. Jeho paní se vedle něho takřka ztrácela. Brýle a císařský vous mu dodávaly respekt. Objevoval se „na dědině“ po prvním zvonění na mši, půl hodiny před začátkem bohoslužby, za čtvrthodinku pak zvonily všechny tři zvony, a to už pan traťmistr šel kolem našeho. Na dědině stával kříž, co je dnes u kostela. Tam pan Slezák vždy sundal klobouk a uklonil se. Dělávalo to mnoho lidí. Známy architekt jim projektoval na hřbitově kubistický náhrobek.

Dalekou cestu do kostela měli i Brychtovi a rodina mého strýce Františka Rybáře. Ještě delší pak a snad nejdelší Srbovi od tabule Řícmanice. Paní Brychtová chodila do kostela denně. Měli pět synů, Karel záhy zemřel. Jejich sen, dát církvi kněze, se pro nepříhodnou dobu nemohl splnit. Hoši byli horliví ministranti, až vnuk Antonín se stal knězem, dlouho po válce. Brychtovi byli ve třetím řádu sv. Františka jako ještě několik dalších farníků. Můj strýc František pracoval v Charitě, ale jako koníčka měl nátěry křížů v přírodě i na hřbitově. Srbovi od Řícmanic byli z rodiny kostelníka Srby a nevynechali ani jednu neděli bohoslužby. Otec pana Antonína Srby patřil také k organizátorům stavby kostela, vždy býval zvolen do Kostelní jednoty. Manželé Frýzovi bývali kdysi stoupenci sociálně demokratické strany. Konvertovali, vstoupili také do třetího řádu, pan Frýza se do smrti věnoval službě kostelu a farnosti. Nápadní svou postavou byli manželé Cívkovi. Paní pocházela ze šlechtické rodiny. Další významný farník byl bývalý ruský legionář dentista pan Jaroslav Kapitán. Paní byla rozená Staňková, mladší syn Norbert až do smrti hrával v kostele na varhany, zpíval sóla a dirigoval chrámový sbor.

O rodinách bílovických lidovců už jsem psal, ještě musím zmínit rodiny Kalodových, Františka a Karla, i jejich matku. Ta pořádala ráda a často zájezdy po poutních a významných místech. Její zásluhou jsme viděli 14 dní před smrtí exprezidenta Beneše v Sezimově Ústí při zájezdu do Klokot. Věrná byla i rodina Kotolova zezadu z Uliček. Syn, velký sportovec, nikdy na nedělní mši nechyběl. Podobně i dvě jejich dcery. Manželé Musilovi na Polance měli syna Bohuslava, ten si vzal slečnu Miladu Wünschovou. Její bratr Jan měl nadanou dceru, pozdější malířku a grafičku Janu Ondrušovou, autorku mnoha uměleckých prací.

V kostele býval nápadný další císařský knír, pan klempíř Vacek. Jeho syn si vzal dceru manželů Rektoříkových. Pan Rektořík šil teplé a hezké vysoké zimní bačkory, byli to dobří farníci. Nemohu nevzpomenout na zednického mistra pana Leopolda Fritze. Jezdívával pod naším okolo kostela na pole s koníčkem, točil nad ním bičem, nikdy neuhodil, jen povzbuzoval svým charakteristickým „saku, saku“. Dobře vychoval své děti: tři syny a dvě dcery. František byl také zednický mistr, Vilém rolníkem, Arnošt sloužil obci jako metař a obecní sluha. Dcery založily křesťanské rodiny Šenkovu a Kulhánkovu.

Ediční poznámka:

Moravskoslezská křesťanská akademie – regionální pobočka v Bílovicích nad Svitavou oslovila počátkem roku 2016 P. Rybáře s prosbou o přednášku, při které by zavzpomínal na své dětství v Bílovicích. Protože P. Rybář musel tuto prosbu ze zdravotních důvodů odmítnout, domluvili jsme se „alespoň“ na tom, že sepiše své vzpomínky na Bílovice a zejména na místní farnost a farníky. P. Rybář napsal v období od 18. 3. do 30. 7. 2016 celkem 9 e-mailů, v nichž na pokračování sepsal své vzpomínky. Tyto byly následně zredigovány a autorizovány.

Jan Lata

Vydala Moravskoslezská křesťanská akademie – regionální pobočka
v Bílovicích nad Svitavou, 2018

Redakce: Jan Lata

Jazyková úprava: Zuzana Urválková

Grafická úprava: Josef Husták

Na titulní straně fotografie Jana Rybáře při jeho vojenské službě u PTP.